

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію Павленко Оксани Миколаївни

«Методика пропедевтичного навчання української мови

іноземних слухачів у закладах вищої освіти»,

подану до захисту на здобуття

наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності

13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Входження України в міжнародний освітній простір вимагає від вищої школи динамічних змін й оновлення змісту підготовки іноземних громадян у вищих закладах освіти. Викладання української мови як іноземної на підготовчих відділеннях обумовлене стратегією розвитку мовної освіти, що ґрунтується на основних положеннях Конституції України, закону України «Про вищу освіту», Загальноєвропейських Рекомендацій із мовної освіти, Концепції мовної підготовки іноземців, Загальноосвітніх стандартів з української мови як іноземної, Стандартизованих вимог до рівнів володіння українською мовою як іноземною А1 – С2.

У цьому аспекті дослідження Павленко Оксани Миколаївни є актуальним і своєчасним, оскільки скерує увагу на важливі проблеми методики пропедевтичного навчання української мови іноземних слухачів у закладах вищої освіти, а також репрезентує способи забезпечення інноваційного розвитку освітнього процесу. Актуальність дисертації, на думку авторки, полягає ще й в усуненні низки невідповідностей і суперечностей (с.24), що існують у практиці навчання української мови як іноземної і заважають якісному формуванню українськомовної комунікативної компетентності. Тому подана на захист дисертація постає новаторською щодо вирішення одного з найбільш вагомих на часі питань сучасної методології. А, отже, представляє суттєвий інтерес як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Дисертаційна робота О. М. Павленко є складовою комплексної наукової теми кафедри іноземної філології «Концептуальні засади методики викладання

іноземних мов студентам немовних спеціальностей» (№ 99/12.01.04 на 2014–2017 рр.), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Навчально-наукового гуманітарного інституту Національного авіаційного університету. Це підтверджує теоретичну та практичну значущість роботи.

Детальне вивчення дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що основні наукові положення щодо методики пропедевтичного навчання української мови іноземних слухачів у закладах вищої освіти викладено логічно й переконливо та базуються на результатах власних досліджень дисертантки. Обраний ракурс розгляду проблеми, де об'єктом став процес пропедевтичного навчання української мови іноземних слухачів на підготовчому відділенні закладів вищої освіти, а предметом – його зміст і методика, зумовив формулювання мети дослідження. Досягнення ж мети було сконцентровано на обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці методики пропедевтичного навчання української мови як іноземної, а реалізація здійснювалася на основі ретельно продуманої й послідовно вибудованої структури дисертації, яка дозволила охопити глибину та змістовність розв'язання окреслених завдань. Павленко Оксана Миколаївна доводить, що висунуті нею завдання адекватні об'єкту, предмету та меті дослідження, а реалізація кожного із завдань чітко простежується через зміст і структуру дисертації.

Аналіз змісту дисертації, автореферату та 24 публікацій, із яких 20 одноосібних, є підставою для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених автором результатів. Системне вивчення джерельної бази вітчизняних та зарубіжних дослідників за темою дослідження (216 найменувань, з яких 29 іноземними мовами) дало змогу дисертантці досить об'ємно висвітлити сукупність аспектів досліджуваної проблеми, зокрема наукові підходи до змісту, форм, методів пропедевтичного навчання української мови іноземних слухачів у закладах вищої освіти та уможливило виокремлення обґрунтованих суперечностей, на розв'язання яких було спрямовано дослідження.

Реалізацію авторських завдань відображено в науковій новизні та практичній значущості дослідження. Щодо наукової новизни дисертаційної роботи, то вона є переконливою і незаперечною, оскільки вперше було визначено та науково обґрунтовано сутність і структуру феноменів «пропедевтичне навчання української мови іноземних слухачів у закладах вищої освіти», «українськомовна комунікативна компетентність іноземних слухачів». Зокрема, Оксана Миколаївна вперше запропонувала й обґрунтувала конкретні педагогічні умови пропедевтичного навчання української мови та визначила критерії й показники, а також рівні сформованості українськомовної комунікативної компетентності іноземних слухачів, які мають вагомий вплив на вдосконалення мовної підготовки іноземних слухачів у закладах вищої освіти.

Зауважимо, що опонована дисертація структурована традиційно: вступ, два взаємопов'язані між собою розділи, висновки, список використаних джерел. Основний зміст дисертації викладено на 225 сторінках, що відповідає вимогам МОН до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Робота доповнена змістовими додатками (13 додатків на 94 сторінках), які суттєво покращують сприйняття запропонованого у тексті матеріалу, таблицями та схемами. Кількість використаних джерел (216 найменувань, із них 29 – іноземними мовами) засвідчує глибину вивчення об'єкта та предмета дослідження як українською, так й іноземними мовами.

У вступі Оксана Миколаївна Павленко продемонструвала, на нашу думку, чітко визначену авторську позицію щодо розкриття категорійно-понятійного апарату дослідження, обґрунтувала вибір теми, мети, завдань дослідження, наукову новизну отриманих результатів, апробацію матеріалів дисертації, структуру й обсяг тощо.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади пропедевтичного навчання української мови іноземних слухачів» дисертантка у контексті виконання завдань дослідження визначила психолінгвістичні й лінгводидактичні засади формування українськомовної компетентності іноземних слухачів. Нам цілком імпонують переконання авторки щодо розгляду

генези наукових уявлень про пропедевтичне навчання української мови іноземців на підготовчих відділеннях та визначення методологічних орієнтирів формування українськомовної комунікативної компетентності. Як досвідчений практик, Оксана Миколаївна окреслила основні завдання пропедевтичного навчання української мови іноземних слухачів у закладах вищої освіти, що полягають у формуванні мовних та мовленнєвих навичок і вмінь; здатності комунікативно доцільно використовувати виражальні засоби комунікації у процесі спілкування; готовності до міжкультурної та взаємодії; вмінь і навичок самостійної освітньої діяльності (с. 91).

Заслуговує на увагу з'ясування сутності поняття «українськомовна комунікативна компетентність». Як базовими у її структурі авторка виокремлює лінгвістичну, соціолінгвістичну та прагматичну компетентності та аналізує їх із погляду практичного значення для пропедевтичного навчання української мови як іноземної (параграф 1.2.). Особливу увагу приділено прагматичному компоненту, який, як стверджує дослідниця, забезпечує формування у слухачів умінь реалізувати комунікативний намір через відбір мовленнєвих дій відповідно до вимог ситуації і логіки перебігу мовленнєвого акту. Формування комунікативної компетентності, на думку авторки, залежить від добору необхідного мовленнєвого матеріалу та відповідає пізнавальним цілям навчання.

У параграфі 1.3. «Використання виражальних засобів комунікації в пропедевтичному навчанні української мови іноземних слухачів» дисертантка розкриває лінгвістичні, психологічні, лінгводидактичні засади пропедевтичного навчання української мови іноземних слухачів; наголошує на важливості врахування невербальних засобів під час добору змісту навчального матеріалу, їх нерозривну єдність у використанні з вербальними засобами. Зазначене дало змогу дослідниці обґрунтувати розуміння поняття виражальних засобів комунікації як «єдність вербальних і невербальних засобів спілкування, які в конкретній мовленнєвій ситуації забезпечують реалізацію інтенцій відповідно до комунікативного наміру мовця» (с.67) та переконливо довести, що методичним підґрунтям такого навчання є функційність виражальних засобів

комунікації. Авторка наголошує на ситуативності уведення їх у процес викладання української мови як іноземної завдяки послідовності, системності; комунікативній спрямованості навчання на пропедевтичному етапі.

Заслуговує на схвалення сумлінне опрацювання О.М.Павленко значної джерельної бази з педагогіки, методики навчання, узагальненого в параграфі 1.4. роботи, що підтвердило наукову спроможність молодого вченого й дозволило здійснити детальний аналіз методів навчання української мови як іноземної, та спонукало до висновку щодо доцільності організації експериментального навчання за розробленою системою вправ, які мають комунікативну спрямованість і максимально наближені до процесу реального спілкування.

Найбільший інтерес, на нашу думку, викликає другий розділ дисертації «Експериментальна методика пропедевтичного навчання української мови іноземних слухачів у закладах вищої освіти», в якому викладено хід і результати експерименту. Заслугою дисертантки є розробка критеріального підходу для визначення рівнів сформованості українськомовної комунікативної компетентності іноземних слухачів наприкінці пропедевтичного навчання в ЗВО (параграф 2.1).

Схвальної оцінки заслуговує й створення діагностувального інструментарію (діагностувальні методики: завдання з виявлення самооцінки іноземних слухачів, творчі діагностувальні завдання (прослуховування аудіофайлів «Розмова подруг», «Зустріч друзів» тощо); а також характеристика результатів констатувального етапу. У позитивному полі акцентуємо увагу і на змісті параграфа 2.2., в якому авторка визначила й обґрунтувала тісно взаємопов'язані між собою педагогічні умови пропедевтичного навчання української мови як іноземної.

У параграфі 2.4. Оксана Миколаївна Павленко подає цілісну картину експериментальної методики за вказаною темою дослідження. Цінним вважаємо той факт, що у процесі роботи авторка розробила модель пропедевтичного навчання української мови як іноземної, а також визнаємо її внесок у науково-практичний доробок для розвитку теорії й методики

викладання української мови. Хід дослідного навчання складався із трьох логічно виважених етапів, що мають конкретну мету, методично обґрунтовані зміст та форми, методи та прийоми роботи. Оксана Миколаївна виявила науково-методичні вміння щодо планування і проведення експерименту з достатньою репрезентованою вибіркою груп студентів-іноземців п'яти ВЗО України.

Привертає увагу й інноваційний погляд дисертантки на розроблення системи вправ і завдань із використанням виражальних засобів комунікації на основі інтерактивного програмно-технологічного навчального комплексу SMART Board, інструктивно-методичних матеріалів для практичних занять і самостійної роботи іноземних слухачів (пам'яток, граматичних таблиць, мовленнєвих зразків, функційних опор, оцінювальних таблиць, логіко-синтаксичних схем, тактико-стратегічних моделей тощо). Стрижневими в такій системі О.М.Павленко, як досвідчений практик, обрала комплекси поєднання умовно-мовленнєвих і мовленнєвих вправ, що створило адекватні умови для формування у слухачів українськомовних мовленнєвих умінь.

Результати експериментального навчання відображено та узагальнено в таблицях і діаграмах, що наочно демонструє ефективність запропонованої методики, а різнопланові додатки репрезентують повну картину проведення експериментальних досліджень. Представлений матеріал докладно систематизований, має практичне значення для подальшого його використання в межах аудиторної та позааудиторної роботи. Безперечно, одним із досягнень дисертантки є продемонстроване інформаційно-методичне забезпечення формуального експерименту й методично витримана організація навчальних матеріалів. Дисертаційна робота розвиває теоретико-практичні положення й методологічну базу вітчизняної лінгводидактики вищої школи, оскільки авторкою визначено зміст, методи, прийоми, засоби навчання. В опублікованих за темою дисертації працях (24 позиції) та виступах автора на міжнародних науково-методичних конференціях відображено основні положення наукового пошуку.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, наукове і практичне значення здобутих результатів для освітнього процесу мовної підготовки іноземних громадян у ВЗО України, вважаємо за доцільне висловити певні зауваження та побажання, ймовірні дискусійні питання:

1. У контексті обґрунтування теоретико-методичних засад методики пропедевтичного навчання української мови іноземних слухачів, дослідниця, як на нашу думку, подала занадто розлогий огляд з історії розвитку методів навчання іноземних мов, що переобтяжило обсяг матеріалу підпункту 1.4.1. Параграф значно виграв би, якщо б увага була зосереджена на сучасній переакцентуації загальновідомих методів у методиці викладання української мови як іноземної.

2. На наш погляд, огляд сучасного стану розв'язання досліджуваної проблеми – формування українськомовної комунікативної компетентності іноземних слухачів у процесі пропедевтичного навчання української мови у практиці вищої школи – збагатив би аналіз навчально-методичного забезпечення дисципліни (наприклад, підручників та посібників, що призначені для вивчення української мови як іноземної на рівнях А1, А2 та В1).

3. На с. 184 роботи авторка подає логічно впорядковану модель пропедевтичного навчання української мови іноземних слухачів у закладах вищої освіти. Проте, як нам видається, модель була би більш інформативною, якби поряд із методами та прийомами, були представлені й інші компоненти методологічного апарату розробленої технології навчання. Йдеться про компоненти змісту, засоби навчання, форми роботи, у межах яких відбувалася реалізація системи.

4. З метою реалізації експериментального дослідження здійснено підготовку навчально-методичного комплексу пропедевтичного навчання української мови іноземних слухачів. До його складу увійшла програма експериментального навчання, в якій окреслювалася мета, завдання, методи та засоби, види контролю, очікувані результати, рекомендована література (с. 191). Вважаємо, що включення до додатків цієї програми (чи її фрагментів) підсилило би практичну значущість експериментальної методики.

5. Робота не позбавлена стилістичних та граматичних огріхів (с.31,33,44,52,66).

Зазначені побажання та зауваження до дисертаційного дослідження не применшують її значення і не знижують загальної позитивної оцінки, проте можуть слугувати стимулом на наукову перспективу.

Загальний висновок:

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави зробити висновок, що обґрунтованість наукових положень і висновків побудовано на вагомому теоретичному підґрунті та практично доведено результатами експериментального дослідження. Дисертація Оксани Миколаївни Павленко «Методика пропедевтичного навчання української мови іноземних слухачів у закладах вищої освіти» є самостійно виконаним, завершеним дослідженням кандидатського рівня, яке відповідає вимогам "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання наукового співробітника", затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами), а її автор Оксана Миколаївна Павленко заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02– теорія та методика навчання (українська мова).

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства
Івано-Франківського національного
медичного університету

